

ključanice je izmislil Ivan Ehemann v Norimbergu 1540. leta; potem so Francozi in Angličani izuméli raznoverstne žabnice (obešalne ključanice) in jako umételjne spróžnice. Ključaničarji novejše dobe so v tej stvári uže zeló zeló napredovali. Komu niso znane umételjne ključanice železnih blagajnic? — Mi Slovenci imamo verlih nožárjev, katerih zdelki so bili na razstavah javno priznani. V Ljubljani sluje Nikolaj Hofmann.

Tudi ključaničarji z ognjem zdelujejo železo. Treba jim je meha, raznovrstnih klešč, kládív, pil, prebijáčev, dlet, presekačev i. t. d. Kovíne zdelovati so ljudje znali uže v starodavnih časih. Mnogo je še drugih rokodelcev, ki zdelujejo kovíne. Taki rokodelci so: srebrárji, zlatárji, zvonárji, orožárji, kosstrarji ali cinarji.

Zvonárji lijó zvonove od zvonovíne, katera ima v sebi 3 do 5 delov bakra in jeden del kositra (čistca). Uže v prvih časih so imeli po jutrovih deželan majhene zvonce. Egipčani so je rabili v nekako godbo ob slovesnostih in plesih; Hebrejci so s takimi zvončki lepšali svojo obleko, a Rimljani so z njimi dajali znamenje, kadar so hoteli kak zbor sklicati. Namesto denašnjih velških zvonov so jim rabili bakréni kotli, po katerih so s kladivcem ali s čim drugim tolkli. Perve cerkvene zvonove je v začetku petega veka uvêdel škof Pavlin v mestu Noli blizu Vezuva na Laškej zemlji. Do 12. veka so zvonove rabili vedno samo v zvonjenje; a ko so v tem veku izuméli ure na zvonikih, upotrebjeváli so zvonove tudi takim uram.

Najiménitnejši zvonovi so v teh mestih: zvon sv. Štefana v Dunajskem mestu, z jarmom vred 28.787 kilogramov težák; največji zvon je v Pekingu na Kitajskem, 67.207 kilogramov težák; a na Ruskem je največji v Moskvi, do 1000 centov ali 56.006 kilogramov težák, imenovan „boljšoj“ (véliki); treba je 24 ljudj, da mogó z njim zvoniti.

Kositrarji so imeli v prejšnjih časih mnogo več dela, nego-li zdaj. Nij je bilo hiže, v katerej bi se ne bila našla kositréna posoda. Gerkom in Rimljanom je bilo mizno ter tudi vse pitno posodje od kositra. A kadar so izuméli porcelan, od tedaj je kositrénih posod tako menj in menj, da je zdaj uže malo kje vidimo.

Orožárji gotové raznoverstno orodje drugim rokodelcem, n. pr. dleta, klešče, i. t. d., a delajo tudi kolomére (cirklje), ki je kupujejo risarji, da jim rabijo v risanji.

Orožárji se v nekterih zdelkih približavajo ključaničarjem, a v drugih zopet strojetvorcem.

Prirodopisno-natoroznansko polje.

V o l k.

(S podobo.)

Volk (*Canis lupus*) je podoben psu a večji od njega, dasitúdi se dobodo psi, kateri so malo ne toliki ter tako močni, da bi človek mislil, volkóvi so.

Volk je navadno dolg nekaj nad 1 meter, rumenkasto-siv in černo-lisast. Iz očj mu gleda lokávost (zvijačnost) in poníglastost. Neizrečeno je samogolten, vedno bi žerl; a vse nič ne pomaga, zmirom je lačen ter suh, kakor terlica. Poleg vsega tega je vendar krepak in močan, da-si je videti ves terhel in medel.

Nego ob vsej svojej môči je poníglav in bojazljiv; poštenega boja se ogiblje, ter zato po navadi ne gre na človeka. Mej poletjem se klatijo volkovi največ po samem preko gozdov ter iščó zajcev, ptic, podgan in domače živine, ako jo mogó kje dobiti. A po zimi, kedar pritisne hud mraz in jim živeža v gozdu nedostaje, zberó se na večje čete, lačni se potepajo s hriba na hrib ter po noči strašno zavijajo, da je človeka groza. Lakota je goni na polje, ob cestah se potíčejo, pritepó se v vas, pograbijo psa izpred hiže, živino iz hleva, konja izpred voza. Volk, da-si je videti boječ, napade, ako je zeló lačen, tudi človeka; in kedar uže okusi človeško meso, potem silno derzen kólje ljudi, osobito otroke. Videli so ga, da je mertvece vlačil iz grobov in žerl.

Na paši se prikrade po visokej travi ter potlej preží na žrebe, telico, svinje ali koze, ki se mirno pasó. Najrajši grabi neumne ovce, bodi si na paši, ako ovoha, da nij psa blizu, bodi si po noči v staji. Tedaj kolje neusmiljeno, ter mnogo več podavi, nego mu je potrebno. Z ovco preskoči plot; nesoč jo derží toliko od tál, da se mu ne vleče po zemlji.

Od ubitega volka človek baš nema velike koristi. Njegovo meso niti druge živali nehté jesti, menda zato, ker zoperno diší. Sam njegov kožuh je nekaj vreden; največjo ceno imajo ruski in švedski volkovi, katerim se kože cené po 8 do po 12 goljdinarjev.

To kvarljivo zver zatirajo in pobijajo povsod in vedno. Poprej so jim nastavljali zanke, kopali jim jame, a zdaj je streljajo, ali moré sè strupom. Podmétajo jim mesa, otrovanega s strašnim jadom strihnínom. Zver jedva požre meso, in uže je mertva.

Volčica konci aprila meseca v kakej skrivnej jami skotí po petéro do po devétero volčét, ki so po 12 do po 14 dnij slepi ter dve ali tri leta verhá dorástajo. Kakor sploh vsi živalji mladíci, tako so tudi volčeta zale živalce v sivkasto-rumenih kožúških. — Mladi volk se hitro sprijazni s človekom, privadi se pásjega živeža ter sprijátelji se časi tudi s psom.

Največ volkov se potika po notranjem Kranjskem, kamor prehajajo iz Hervatskega; a še mnogo več nego pri nas jih je po Hervatskem, Ogerskem, Erdeljskem in Galíškem, največ na Ruskem, kjer so tako navadna zvér, da v zimi nihče ne sme po noči iz hiže iti brez orožja.

Jezikoslovne stvari.

Mirodvor. — Kaj je to, mirodvor? Kdo bi to besedo kdaj mogel razumeti, ako ne bi znal, da Nemeec velí Friedhof? Učeni slovenski novinarji so očetje te strašne prikazni; kajti v nemškem je Friede mir, Hof dvor, obtorej Friedhof, mirodvor, a nič ne dé, če Friedhof (govorí se tudi Freithof) nij „dvor mirú,“ nego samo „ograjèn dvor“ (eingefriedeter Hof). Kar nikomur na božjem svetu ne bi na um prišlo, to na um pride bistrournemu Slovencu. Kodar hodijo slovanske noge po zemlji, kodar se čuje slovanska beseda, povsod se govori: pokopalíšče, grobíšče, grobje sred. sp. jedinstv. št. (srb. groblje), križíšče (po Notranjskem), od mnogih križev itd. — Uboga slovenščina! Mirodvorci s tobój delajo, kakor svinja z mehom; prestóрили so te v gnjusen mirodvorski jezik.
